

POLITICAL INSTITUTIONS AND PUBLIC POLICY

Олена Чальцева, к. і. н.

*Національний Педагогічний університет імені Михайла Драгоманова,
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Вінниця),
Україна*

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНИХ АКТОРІВ

Olena Chaltseva, PhD in History

*National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine
Vasyl Stus Donetsk National University (Vinnitsa), Ukraine*

INSTITUTIONALIZATION OF THE INTERACTION OF PUBLIC ACTORS

At the present stage, institutional development in democratic systems and introduction of new mechanisms of interaction between government and society takes place; we may see active inclusion of citizens in the governance process, the creation of new types of cooperation and the formation of a new space of public policy, constructed not only according to the "top-down" trajectory, but also in line with the "from bottom to top" trajectory. The institutionalization of civil dialogue and cooperation with the authorities in countries where this process is actively and successfully implemented is not only naturalized, but also formally legal. In practical terms, public institutions that provide interaction between civil society and the state acquire new forms of innovation that expand the participation of the public sector in the process of co-management at various spatial levels, among which can be identified such as: social consultative bodies, telecommunications, e-government, crowdsourcing and others.

Keywords: public actor, institutionalization, networking, public dialogue, deliberation, civil society.

Протягом минулого століття в державах світу було вироблено безліч публічних інститутів, що забезпечували різні форми взаємодії між громадянським суспільством і державою та відповідали своєму часу й умовам політичного життя. Однак розвиток цього процесу в умовах постмодерну набув нового змісту й нового концептуального та практичного втілення. На сучасному етапі відбувається інституціональне оформлення та впровадження інтерактивних механізмів взаємодії влади та суспільства, активне включення громадян до процесу управління, створення нових форм співпраці та формування нового простору публічної політики, сконструйованого не тільки за траєкторією «згори– вниз», але й за траєкторією «знизу – вгору». Серед авторів, що розглядають проблеми взаємодії суспільства і влади, слід виділити: Е. Остром, Н. Буллейн, Р. Тофтїсова, Ж.-Р. Алвентозу, Р. Васкеса, Н. Флінгстіна, О. Зайцева, Ю. Нісевич, В. Давиденко, М. Лацібу, А. Буханевич та ін.

У країнах, які стали на шлях постіндустріального розвитку, ієрархічна система управління перестала задовольняти сучасним вимогам системи. Поступово домінуючою стає мережева логіка співробітництва, управління й комунікації, заснована на індивідуальному використанні інформаційних технологій у процесі взаємодії між владою та суспільством. Мережевізація публічної політики відбувається в результаті інтеграції взаємодіючих зусиль, які рефлексують політичних акторів, кожен із яких формує «порядок денний», визначає свою конфігурацію зв'язків і стратегію розвитку соціально-політичного порядку в конкретному (глобальному, регіональному, національному, місцевому) політичному просторі.

Мережева публічна політика розширила свій простір за рахунок нових і змінених функціонально традиційних акторів, принципово модифікувавши форми взаємодії між усіма учасниками політичного поля в різних режимних середовищах. Актори, взаємодіючи в умовах конкретного режиму й специфічного соціокультурного середовища, характеризуються різним ступенем ресурсних можливостей, пов'язані між собою різною щільністю й інтенсивністю комунікації, різним рівнем інституціоналізації каналів і форм співробітництва.

Інституціоналізація взаємодії акторів публічної політики за логікою Н. Флінгстіна, це процес, за допомогою якого правила з абстракцій перетворюються на конструюючі елементи моделей взаємодії в просторі полів, що повторюються¹.

Інституціоналізація взаємодії публічних акторів – це створення й розвиток вертикальних, горизонтальних і мережевих каналів, по яким відбувається обмін інформацією та здійснюються регулярні практики соціального партнерства. Через функціональні можливості акторів публічної політики ми можемо визначити характер і специфіку цих взаємодій, виділити статусні ролі суб'єктів і дати оцінку їх впливу на політичну систему в цілому.

Канал обміну інформацією між державою та суспільством називають діалогічною взаємодією, яка являє собою основу для ефективної публічної політики й виконує безліч функцій.

Актори публічної політики комунікують, ведуть переговори, кооперуються, координують дії, конфліктують, конкурують, лобіюють свої інтереси тощо, тобто здійснюють ці та інші типи діалогічної взаємодії у сфері публічної політики. Діалогічність є основою узгодження інтересів між політичними акторами, без якого неможлива дискурсивна демократія². Тільки відкрита дискусія дозволяє артикулювати інтереси, визначати орієнтації та ідентичності всіх учасників взаємодії й легітимізувати владу³. Діалог завжди багатоплановий: він є обміном когнітивними комплексами (інформація, знання про щось); оціночними компонентами (думки, судження); конативними (бажання, прагнення, цілепокладання, вольові інтенції) і прагматичними міркуваннями (способи дії, методи й ресурси рішення загальної проблеми); прогностичними припущеннями⁴.

Діалогічність взаємодії між суспільством і державою в публічній сфері в політичній науці розглядають крізь призму ширшого концепту «соціального діалогу», який, на думку українського політолога В. Давиденко, є найдосконалішою формою дискусії довкола інтересів суспільства, у якій на партнерській основі рівноправно беруть участь різні сторони – учасники діалогу, причому жодна зі сторін не домінує з огляду на власний статус або інтерес, а в аспекті права не має переваг, при цьому право сильнішого не береться до уваги, а розбіжність точок зору нівелюється в результаті взаємоприйнятних поступок⁵. Беручи до уваги це визначення, можна стверджувати, що соціальний діалог як більш широка категорія включає в себе різні види діалогів, в тому числі, й публічний діалог.

Функцією публічного діалогу є легітимації політичної влади⁶. Зацікавленість влади в діалозі із суспільством властива всім системам, але методи здійснення цієї функції мають принципові відмінності. У відкритих системах діалогічність буде забезпечуватися через відкриту дискусію та доступність всіх акторів до каналів взаємодії. За допомогою публічного інституціонального діалогу у вигляді перманентної деліберації, тобто громадських дискусій, дебатів, обговорень, нарад, слухань, «круглих столів», формується громадська думка й створюються умови легітимації влади. У недемократичних системах, навпаки, ми можемо спостерігати або імітацію діалогу, або взагалі

¹ Флінгстин, Н. (2001). Поля, власть и социальные навыки: критический анализ новых институциональных течений. *Экономическая социология*, 2, 4.

<http://ecsoc.hse.ru/data/2011/12/08/1208204947/ecsoc_t2_n4.pdf#page=28>.

² Бенхабиб, С. (2003). *Притязания культуры. равенство и разнообразие в глобальную эру*. Москва: Логос, 350.

³ Скалабан, И.А. (2011). Социальное, общественное и гражданское участие: к проблеме осмысления понятий. *Вестник Томского государственного университета. Сер.: Философия. Социология. Политология*, 1(13), 130 – 139.

⁴ Глухова, А.В. (2015). Гражданский диалог как механизм формирования публичной политики: современные тенденции и проблемы России. *Вестник ВГУ. Серия: история. политология. Социология*, 3, 13.

⁵ Давиденко, В.В. (2008). *Соціальний діалог в контексті взаємодії громадянського суспільства і держави*: Автореф. дис.... д-ра політ. наук, Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, Львів, 28

⁶ Benhabib, S. (1992). *Models of Public Space: Hanna Arendt, the Liberal Tradition, and Jürgen Habermas*. Cambridge, 73-98.

його повну відсутність. У цьому випадку влада для підтримки своєї легітимності створює фальшиву картину публічності, яка через комунікаційні канали презентується в суспільстві як реальна.

У процесі інституціоналізації інтерсуб'єктивних практик взаємодії в публічній сфері суб'єкти діалогу стають інституціональними суб'єктами публічної політики, тобто носіями певних норм і правил комунікативної дії, що регулюють і накладають інституціональні обмеження на поведінку суб'єктів хабітуалізованої (узвичаєної) інтеракції¹. Інституціоналізація публічних практик взаємодії прив'язана до політичного простору конкретної системи та відображає режимні, історичні, соціокультурні, комунікативні характеристики різних верств публічної політики. У результаті інтегрування нових інституціональних практик взаємодії держави й суспільства в традиційне середовище з'являються різноманітні нові форми зв'язків і види співпраці, які можуть мати свої національні відмінності. Таким чином, хабітуалізовані інтеракції являються результуючою конфігурацією мережі акторів в умовах певного мережевого ландшафту публічної політики.

Характер діалогової взаємодії може мати різні сутнісні та структурні форми відносин (неформалізовані й формалізовані, неінституціоналізовані та інституціоналізовані), з різним ступенем залученості туди організацій громадянського суспільства (від ситуативного інформування до системних консультацій і участі в діалозі з офіційними державними органами) та різним рівнем масштабу (місцевий, регіональний, міжрегіональний, глобальний). При цьому, за твердженням дослідників взаємодії громадських об'єднань і держави Н. Буллейн, Р. Тофтисова, О.Зайцева не існує єдиної універсальної моделі такої інституціональної основи, а прийняті нею форми ще більш різноманітні й специфічні для конкретної країни та ситуації². Тому частіше для характеристики такого виду відносин вчені вдаються до аналізу вже існуючих практичних моделей.

Успішним прикладом може служити наднаціональна система ЄС, де були розроблені й застосовуються три форми громадянського діалогу: «вертикальний діалог» (між громадянським суспільством і державними органами); «трансверсальний», або поперечний діалог (між структурами ЄС і громадянським суспільством); «горизонтальний діалог» (між структурами громадянського суспільства)³. Можна було б додати варіант «мережевого» діалогу, оскільки політична практика взаємодії акторів у публічному полі має поліцентричний характер і все частіше формується навколо проблемних зон політики, які потребують рішень на різних рівнях одночасно.

Інституціоналізація публічного діалогу є необхідною процедурою для демократичного розвитку систем та представляється конкретними інституціями. В ЄС, наприклад, уже давно вироблені чіткі критерії, для того щоб вважати ту чи іншу громадську структуру / інституцію репрезентативною і маючою право на участь в інституціалізованому публічному діалозі. До таких критеріїв належать, наприклад, стабільність цієї структури, рівень її показності й масштаб діяльності (місцевий, регіональний, національний), прозорість, незалежність від будь-яких бізнес-структур, наявність досвіду й прав участі в переговорах тощо⁴.

Інституціоналізація громадянського діалогу у країнах, де цей процес активно й успішно реалізовується, має не тільки хабітуалізований, але й формально-правовий характер. У процесі публічної взаємодії інституціалізовані актори виконують нормативну функцію прозорої взаємодії між державою та громадянським суспільством, де обидва актори здійснюють свій внесок у розробку нормативних документів. Так, з юридичної точки зору, основним актором, ініціюючим законодавче оформлення взаємовідносин між суспільством і владою, є держава.

Прикладами нормативних документів (нормативний ресурс), які фіксують договори соціального партнерства, де в повній мірі враховані інтереси громадянського сектора, можна назвати прийняті в ЄС: Білу книгу з питань державного управління в Європі (2001 р.), Білу книгу про європейську політику комунікації (2006 р.), Статтю 11 договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору (2009 р.), Договір про Європейський Союз (в редакції

¹ Зайцев, А.В. (2014). Институциональный дизайн публичной политики и институционализация диалога государства и гражданского общества. *Политика, государство и право*, 7. <<http://politika.snauka.ru/2014/07/1768>>

² *Государство и гражданское общество: практика эффективного взаимодействия. Международный опыт: сб. ст. и док.* (2009). Минск: ФУАинформ, 43.

³ Форум Громадянського Суспільства Східного Партнерства. <<http://eap-csf.eu/>; <http://www.csdialogue.eu/civil-society-forum>>

⁴ Зайцев, А.В. (2012). Новая Агора: гражданский диалог в Евросоюзе. *Юридические исследования*, 2, 62-89.

Лисабонського договору)¹. У цих документах викладені основні принципи діалогової взаємодії (відкритість, співучасть, підзвітність, ефективність і координація) між громадянським суспільством, з одного боку, і центральними та місцевими органами влади, з іншого. Укладання договорів на рівні національних держав демонструють такі країни, як Великобританія (Договір між урядом і громадським сектором Уельсу², Шотландська угода³, Угода між урядом та суспільним сектором Північної Ірландії⁴, Угода про відносини між урядом та суспільним сектором Англії⁵, Хорватія (Національна програма співробітництва між урядом Республіки Хорватія та суспільним сектором «Разом заради кращого»)⁶, Канада («Працюємо разом»: спільна ініціатива уряду та суспільного сектора Канади, Доповідь про спільні круглі столи)⁷, Естонія (Концепція розвитку громадянського суспільства)⁸, Данія (Датська хартія зі взаємодії Мережі добровольців і суспільних організацій Данії з державним сектором)⁹.

Договори між громадянським суспільством і владою ще не є повсюдною практикою в державах, однак необхідність в інституціоналізації таких відносин зростає, тому що нормативна оформленість цього виду партнерства дає можливість сторонам брати участь у процесі вироблення й реалізації політичних рішень на легальній, систематично-регулярній основі з урахуванням взаємних вигод і відповідальності.

Вертикальна інституціоналізація діалогу держави й громадянського суспільства в різних типах систем здійснюється спеціально створеними при управлінських структурах (парламенті, уряді, міністерствах, радах, спільних комітетах, агентствах, місцевих органах влади тощо) інституціями. У парламенті типовою інституціональною формою співпраці є спеціалізовані комітети, що займаються взаємодією держави та громадянського суспільства. Наприклад, в Угорщині з початку 1990-х існують парламентський Комітет з підтримки організацій громадянського суспільства та Цивільне управління Парламенту, в Німеччині з 2003 р. діє підкомітет Комітету у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді (Підкомітет з громадянської активності). В уряді, у його складі може бути центральний департамент, відповідальний за зв'язки з громадянським сектором незалежно від лінійних міністерств. В Угорщині в 1998 р. при апараті прем'єр-міністра був створений Департамент зі зв'язків з громадянським суспільством, в Хорватії з 1998 р. діє Державне управління зі співпраці з НУО, у Словенії при Державному управлінні з європейських справ був призначений Національний координатор зі співпраці з НУО¹⁰.

Прикладом партнерства влади й громадянського суспільства на місцевому рівні можна назвати діяльність муніципалітету в місті Алмере (Нідерланди)¹¹. Будь-який громадянин, який проживає в Алмере, може додати тему для обговорення на Раді, зібравши 50 підписів інших громадян на підтримку цієї ініціативи. На сайті «політичного ринку» можна дізнатися всю інформацію з цих питань у Раді, подати електронну петицію. Досвід цього міста став прикладом для багатьох невеликих самоврядних громад, які на практиці реалізують публічну політику, включаючи громадян у процес управління.

Ще однією типовою формою співпраці є створення офіційних консультативних органів у складі представників держструктур (центрального, регіонального та місцевого рівнів)

¹ Договір о Европейском Союзе (в редакции Лиссабонского договора). <<http://eulaw.ru/treaties/teu>>.

² Договір про відносини між урядом і суспільним сектором Уельса. <www.official-documents.co.uk/document/cm41/4107/4107.htm>

³ Шотландський договір. <www.scotland.gov.uk/library/documents-w3/comp-00.htm>

⁴ Договір про відносини між урядом і суспільним сектором Північної Ірландії. <www.nicva.org/compact.html>

⁵ Договір про відносини між урядом і суспільним сектором Англії. <www.homeoffice.gov.uk/acu/compact.pdf>

⁶ Національна програма співробітництва між урядом Республіки Хорватія та суспільним сектором «Разом заради кращого». <<http://www.uzuvrh.hr/eng/suradnjaENG.htm>>

⁷ «Работаем вместе»: совместная инициатива правительства и общественного сектора Канады, Доклад о совместных круглых столах. <www.web.net/vsr-trsb/publications/pco-e.pdf>

⁸ Концепция развития гражданского общества в Эстонии. <<http://www.ngo.ee/ekak>>

⁹ Датская хартия по взаимодействию Сети добровольцев и общественных организаций Дании с государственным сектором. <<http://friv.wizards.dk/Web/Site/Charter+og+samarbejde>>

¹⁰ *Государство и гражданское общество: практика эффективного взаимодействия. Международный опыт: сб. ст. и док.* (2009). Минск: ФУАинформ, 45.

¹¹ Муніципалітет у місті Алмере (Нідерланди). <<http://gemeenteraad.almere.nl>>

і громадянським суспільством у вигляді Громадських рад, консультаційних комітетів, конференцій тощо. Наприклад, Громадські ради, які функціонують у формі так званих Цивільних журі (Citizen jury) у США, цивільних Workshop у Великобританії, Бюро консультацій для громадян Великобританії, цивільних конференцій та конференцій з досягнення консенсусу в ЄС, Громадських Рад в Україні, Громадських палат в Росії та ін.

Досвід демократичних держав показує, що створення спеціальних структур для залучення громадянського суспільства до процесу прийняття рішень є невід'ємним компонентом публічної політики, який забезпечує взаємодію між владою і суспільством «знизу – вгору». Однією з інституціональних форм такої взаємодії є Суспільно-консультативні структури (далі СКС), що представляють собою організації, які включають у себе як представників інститутів громадянського суспільства (насамперед НКО), громадськості, бізнесу, держави. Основна функція таких структур – обговорення суспільно значущих питань і прийняття рекомендацій для органів державного управління.

Виконуючи роль майданчиків для міжсекторної взаємодії, ОКС широко поширені в західноєвропейських країнах. Так, на рівні ЄС був створений Економічний і соціальний комітет, який представляє такі групи інтересів, як профспілки, об'єднання роботодавців, НКО, що працюють у сфері освіти, охорони здоров'я, екології тощо. Основна функція консультативного органу полягає у підготовці рекомендацій для інститутів прийняття рішень в ЄС (Європейська комісія, Європейський парламент і Європейська Рада). Щорічно комітет готує близько 170 документів і звернень рекомендаційного характеру. Причому, тільки 15% з них розроблені за ініціативою Комітету, тобто порядок денний у значній мірі формують органи, які приймають рішення.

На рівні національних держав також існують подібні консультативні органи. Так, наприклад, у Польщі створена в 2003 р. Рада із суспільно-корисної діяльності при Міністерстві з питань праці та соціальної політики; Естонська економічна і соціальна рада, Економічна й соціальна рада Іспанії; Трипартистська рада Республіки Литва, Економічна і соціальна рада Португалії, Національна тристороння соціально-економічна рада при президентові України, Економічна і соціальна рада республіки Болгарії та ін.

Часто Громадські ради створюються на рівні місцевого самоврядування. Наприклад, м. Порту-Алегре (Бразилія), м. Сан-Дені (Франція), м. Барселона (Іспанія), м. Торонто (Канада), м. Брюссель (Бельгія). Прикладами діючих міських Громадських рад можуть служити так само консультативно-дорадча рада в Щецині (Польща), Пріоритетна рада м. Дейтона (США), оперативна група з виконання наказу мера міста Сан-Франциско (США) про прозорість діяльності державних органів та ін.

Аналіз досвіду міжсекторної взаємодії в різних країнах показує, що створення спеціальних механізмів залучення організацій громадянського суспільства (насамперед НКО) до процесу прийняття рішень може мати позитивні наслідки для врахування думки громадськості в управлінні й розвитку публічної політики. Забезпечення міжсекторної взаємодії та здійснення експертизи – не єдині цілі функціонування ОКС. Несподіваним чином створення подібного роду органів стало не тільки показником відкритості й демократичності тієї чи іншої політичної системи, але також відповіддю на слабкість парламентів – традиційних інститутів, що забезпечують представництво громадських інтересів. ОКС, таким чином, служать для усунення «дефіциту демократії» та забезпечують громадську участь, впливаючи на легітимацію політичних рішень¹.

Ефективність діяльності подібних структур у публічному полі залежить в першу чергу від рівня свободи діяльності громадських організацій у політичній системі і від можливості артикулювати, актуалізувати та впливати на політичні рішення. У державах, де громадський сектор не має можливості виступати в ролі самостійного актора політичного процесу, структури цивільних представництв носять формальний характер, імітуючи публічну практику (Росія, Білорусь, Казахстан та ін.) і створюючи ілюзію співучасті суспільства у владі. Для реалізації такого виду взаємодії використовуються ДОНДО «державою організовані недержавні організації» (англ. government-organized (або operated) non-governmental organization, які є номінально неурядовими, а в реальності створюються з ініціативи та / або участі влади і які працюють на інтереси держави.

¹ Тарасенко, А., Дубровський, Д., Стародубцев, А. (2011). *Навести мости между обществом и государством: общественно-консультативные структуры в регионах Северо-Запада*. Санкт-Петербург: Реноме, 11.

Як приклади можуть служити: російський рух «Наші», казахстанська Асоціація НКО і НГО, венесуельські Боліваріанські гуртки та ін., які у своїй діяльності сприяють підтримці режиму та є інструментом формування позагромадянської публічності.

Відмінною рисою участі ДОНДО в демократичних системах є те, що, незважаючи на «приналежність» державі, вони незалежні від політичного істеблшменту з точки зору керівництва організацією і, щонайменше, з професійної точки зору. Вони можуть набувати різноманітних форм і грати різні ролі – від фондів, що займаються збором коштів і видачею грантів (наприклад, державні фонди в Угорщині або Франції), до просування певних суспільних інтересів та надання послуг (наприклад, асоціації муніципалітетів) або некомерційної проектної діяльності (наприклад, суспільно-корисні компанії в Угорщині)¹.

У зв'язку з активним розширенням громадського сектора в процесі співуправління на місцевому рівні з'являються інноваційні форми взаємодії. Наприклад, однією з нових форм є телекотедж – це «Інфотека», мета якої – зв'язати завдяки новим інформаційним технологіям ізольовані сільські громади з рештою світу. З'явившись уперше в 1985 р. у Швеції² з метою надання послуг населенню, практика телекотеджів була поширена спочатку на скандинавські, а пізніше на всі європейські країни. Для координації дій був створений Міжнародний союз телекотеджів (ТСІ), до якого увійшли 75 держав.

Телекотедж об'єднує в собі функції навчального центру, бібліотеки, пошти, магазину телекомунікаційної техніки та центру зв'язку, де проводяться курси з роботи на комп'ютері і використання телекомунікаційного обладнання. Завдяки фінансовій підтримці урядів і неурядових організацій діяльність телекотеджів сприяє підвищенню активності місцевих жителів, задоволенню потреб місцевого розвитку, підвищенню доступності послуг, поліпшенню умов праці й побуту, поширенню інформації для формування та зміцнення місцевих громад³. У цілому, телекотеджі як форма взаємодії суспільства й держави сприяють розвитку демократії та громадянської активності на місцевому рівні. Ця форма є однією із потреб сучасних демократій, які прагнуть до включення в публічний процес якомога більшої кількості учасників, особливо на місцевому рівні.

У зв'язку з активним включенням інтерактивних технологій у політичний процес, під їх впливом відбувається неминуча зміна ролі публічних інститутів та інституціональних практик взаємодії громадянського суспільства й держави. Сучасна практика публічної політики все більше вимагає уваги до проблеми співучасті громадянського суспільства в процесі управління й формування горизонтальних форм взаємодії між публічними акторами за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. Комунікативне середовище публічної сфери виходить за межі реальності та поширюється в online-просторі, який сміливо можна називати новим полем політичних практик. Інституціоналізація online-простору публічної політики призвела до появи нових практик взаємодії акторів, які можна представити у двох формах: «медіа-ком'юніті» і «електронне урядування».

Інституціонально медіа-ком'юніті представлені online-соціальними мережами, інтернет-блогами, незалежними online-ЗМІ і «громадськими організаціями 2.0» (неурядові / недержавні добровільні об'єднання громадян на основі реалізації спільних інтересів і цілей), завдяки яким, відбувається оформлення у віртуальному соціальному просторі громадянської мережевої спільноти.

На рівні державної політики тенденція стимулювання залучення громадян у процеси управління через мережеві інтернет-технології концептуалізувалася в електронне урядування (e-governance), яке представляє собою мережеву взаємодію громадян і державних структур у прийнятті політико-управлінських рішень. Інституціонально концепція електронного урядування оформилася у вигляді електронного уряду (e-government). Інституціоналізуючись, електронний уряд сприяє формуванню нового типу «електронного» громадянина й нового типу управлінського мислення. Створюються нові можливості репрезентації публічних інтересів і впливу цивільних структур на процес виробництва публічної політики. Одним із видів практичного втілення електронної демократії та прямої участі можна назвати online-вибори. Електронне голосування в масштабі всієї

¹ *Государство и гражданское общество: практика эффективного взаимодействия. Международный опыт: сб. ст. и док.* (2009). Минск: ФУАинформ, 266.

² <http://www.globalideasbank.org/BOV/BV>

³ *Государство и гражданское общество: практика эффективного взаимодействия. Международный опыт: сб. ст. и док.* (2009). Минск: ФУАинформ, 266.

країни використовують також такі держави, як Естонія, Франція, Бельгія, США, Великобританія та ін.

Політичний краудсорсинг ще одна форма online взаємодії, яка є цілеспрямованою діяльністю суб'єктів політики з використання ресурсів громадян, організованих у соціальні мережі в online-просторі для колективного створення (ідеї, проекту) і / або закріплення (рішення, практики) політичних інновацій у сфері публічної політики. Краудсорсинг досить швидко впроваджується у практику електронних урядів держав для організації постійної співпраці органів влади та громадянського суспільства в регіонах / муніципальних утвореннях. У публічному полі політики різноманітні політичні актори, взаємодіючи, використовують такі практики краудсорсингу, як: політичний ринок прогнозів, брейнсторм, законотворчий і проектний краудсорсинг.

Таким чином, інституціоналізація взаємодії публічних акторів передбачає створення й розвиток вертикальних, горизонтальних і мережевих каналів, за допомогою яких відбувається обмін інформацією та здійснюються регулярні практики соціального партнерства, що включають у себе як оновлені традиційні, так і нові інтерактивні інституціональні форми співпраці. Важливою характеристикою нової мережевої взаємодії акторів у публічному полі політики з'явилася можливість його проектування за допомогою нових інституціоналізованих практик управління та інтерактивних технологій, завдяки яким створюються умови для конструктивної участі різноманітних акторів і можливості для діалогової взаємодії.

References:

1. Flyhstyn, N. (2001). Polya, vlast y sotsyalnye navyky: krytycheskyy analiz novykh ynstytutsyonalnykh techeny [Fields, power and social skills: a critical analysis of new institutional currents]. *Ekonomycheskaya sotsyolohyya* [Economic Sociology], No. 4. <http://ecsoc.hse.ru/data/2011/12/08/1208204947/ecsoc_t2_n4.pdf#page=28> [in Russian]
2. Benkhabib, S. (2003). *Prityazaniya kultury. ravenstvo i raznoobraziye v globalnuyu eru* [Claims of culture. Equality and diversity in the global era]. Moscow: Logos [in Russian]
3. Skalaban, I.A. (2011). Sotsialnoye. obshchestvennoye i grazhdanskoye uchastiye: k probleme osmysleniya ponyatiy [Social, public and civil participation: to the problem of understanding the concepts]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Ser.: Filosofiya. Sotsiologiya. Politologiya* [The Bulletin of Tomsk State University. Series: Philosophy. Sociology. Political Science], no. 1(13) [in Russian]
4. Glukhova, A.V. (2015). Grazhdanskiy dialog kak mekhanizm formirovaniya publichnoy politiki: sovremennyye tendentsii i problemy Rossii [Civil dialogue as a mechanism of the formation of public policy: current trends and problems of Russia]. *Vestnik VGU. Seriya: Istoriya. Politologiya. Sotsiologiya* [The Bulletin of Voronezh State University. Seria: History. Political Science. Sociology], no. 3 [in Russian]
5. Davidenko, V.V. (2008). *Sotsialnyy dialoh v konteksti vzayemodiyi hromadyanskoho suspilstva i derzhavy: Avtoref. dys.... d-ra polit. nauk* [Social dialogue in the context of the interaction of civil society and the state: thesis for PhD degree in Politics]. Lviv [in Ukrainian].
6. Benhabib, S. (1992). *Models of Public Space: Hanna Arendt, the Liberal Tradition, and Jurgen Habermas. Habermas and the Public Space*. Cambridge, Mass: MIT Press. [in English]
7. Zaytsev, A.V. (2014). Institutsonalnyy dizayn publichnoy politiki i institutsionalizatsiya dialoga gosudarstva i grazhdanskogo obshchestva [Institutional design of public policy and institutionalization of the dialogue between the state and civil society]. *Politika. gosudarstvo i pravo* [Politics. State and law], no. 7. <<http://politika.snauka.ru/2014/07/1768>>. [in Russian]
8. Gosudarstvo i grazhdanskoye obshchestvo: praktika effektivnogo vzaimodeystviya [The State and civil society: practice of effective interaction]. *Mezhdunarodnyy opyt: sb. st. i dok. 2009* [International experience: collection of articles and documents 2009]. Minsk: FUAinform [in Belarus].
9. Forum Gromadyanskogo Suspilstva Skhidnogo Partnerstva [Forum of Civil Society of the Eastern Partnership]. <<http://eap-csf.eu/>; <http://www.csdialogue.eu/civil-society-forum>> [in Ukrainian].
10. Zaytsev, A.V. (2012). *Novaya Agora: grazhdanskiy dialog v Evrosoyuze. Yuridicheskiye issledovaniya* [New Agora: the civil dialogue in EU. Legal studies], no. 2, 62-89 [in Russian]
11. Dogovor o Evropeyskom Soyuze (v redaktsii Lissabonskogo dogovora) [The treaty on EU (In the edition of the Lisbon Treaty)]. <<http://eulaw.ru/treaties/teu>> [in Russian]
12. Dohovir pro vidnosyny mizh uryadom i suspilnym sektorom Uelsa [The treaty on the relations between government and public sector of Wales]. <www.official-documents.co.uk/document/cm41/4107/4107.htm> [in Ukrainian].
13. Shotlandskyy dohovir [Scotland Treaty]. <www.scotland.gov.uk/library/documents-w3/comp-00.htm> [in Ukrainian].
14. Dohovir pro vidnosyny mizh uryadom i suspil'nym sektorom Pivnichnoyi Irlandiyi [The treaty on the relations between government and public sector of the Northern Ireland]. <www.nicva.org/compact.html> [in Ukrainian].

15. Dohovir pro vidnosyny mizh uryadom i suspil'nym sektorom Anhliyi [The treaty on the relations between government and public sector of England]. <www.homeoffice.gov.uk/acu/compact.pdf> [in Ukrainian].
16. Natsionalna prohrama spivrobotnytstva mizh uryadom Respubliki Khorvatiya ta suspilnym sektorom «Razom zarady krashchoho» [The National program of cooperation between the government of the Republic of Croatia and civil sector «Together for the better»]. <<http://www.uzuvrh.hr/eng/suradnjaENG.htm>> [in Ukrainian].
17. «Rabotayem vmeste»: sovmestnaya initsiativa pravitelstva i obshchestvennogo sektora Kanady. Doklad o sovmestnykh kruglykh stolakh [«Work together»: joint initiative of the government and civil sector of Canada. The report on joint round tables]. <www.web.net/vsr-trsb/publications/pco-e.pdf> [in Russian]
18. Kontsepsiya razvitiya grazhdanskogo obshchestva v Estonii [The Concept of the development of civil society in Estonia]. <<http://www.ngo.ee/ekak>> [in Russian]
19. Datskaya khartiya po vzaimodeystviyu Seti dobrovoltagev i obshchestvennykh organizatsiy Danii s gosudarstvennym sektorom [The Danish Charter on interaction of the Network of volunteers and public organizations of Denmark with the state sector]. <<http://friv.wizards.dk/Web/Site/Charter+og+samarbejde>> [in Russian]
20. *Gosudarstvo i grazhdanskoye obshchestvo: praktika effektivnogo vzaimodeystviya. Mezhdunarodnyy opyt: sb. st. i dok.* [The state and civil society: the practice of effective interaction. International experience: collection of articles and documents] (2009). Minsk: FUAinform [in Belarusian]
21. Munitsypalitet u misti Almere (Niderlandy) [Municipality in Almere City (Netherlands)]. <<http://gemeenteraad.almere.nl>> [in Ukrainian].
22. Tarasenko, A., Dubrovskiy, D., Starodubtsev, A. (2011). *Navesti mosty mezhdru obshchestvom i gosudarstvom: obshchestvenno-konsultativnyye struktury v regionakh Severo-Zapada* [To build bridges between society and the state: public consultative structures in the regions of the North-West]. Saint-Peterburgh: Renome, 11 [in Russian].